

Новікова Катерина, завідувач сектору
мистецтвознавчих та психологічних досліджень
відділу мистецтвознавчих, психологічних досліджень
та досліджень об'єктів інтелектуальної власності
лабораторії досліджень у сфері інформаційних технологій
Державного науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України

ПРЕЗЕНТАЦІЯ МЕТОДИКИ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ (ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА)

Вашій увазі представляю Методику мистецтвознавчої експертизи (загальна частина), яку було розроблено спільно з науковцями Міністерства культури (Національна академія керівних кадрів і мистецтв).

В цій методиці вперше зібрано та систематизовано матеріал необхідний для експерта-мистецтвознавця під час проведення експертизи. В ній узагальнено досвід з дослідження різних за групами об'єктів мистецтвознавчої експертизи: твори мистецтва, антикваріату та інші.

Ми на меті ставили розробити чіткий алгоритм дій експерта, вимоги щодо дослідження творів, порядок вивчення предметів мистецтва та антикваріату, підготовки експертного висновку та оформлення його результатів.

Крім того, ми прописали чітко фахові дефініції та поняття, ознаки, що дозволяють визначити та класифікувати об'єкти. Вперше прописали та закріпили порядок визначення стану збереження об'єктів.

Експертна галузь. Мистецтвознавча експертиза – самостійний вид експертизи, під час якої здійснюється атрибуція і визначення культурної та історичної цінності рухомих предметів антикваріату або предметів мистецтва, а також установлення належності інформації, яка міститься на матеріалізованих носіях, до порнографії або такої, що пропагує культ жорстокості та насильства.

Види об'єктів мистецтвознавчого дослідження:

Об'єктами мистецтвознавчого дослідження є твори мистецтва, а саме образотворчого (живопис, скульптура, графіка) та декоративно-прикладного (професійного і народного), предмети антикваріату та колекціонування, кіно- та відеопродукція, фотоматеріали.

Ця Методика використовується виключно для дослідження рухомих предметів мистецтв та антикваріату (колекціонування), які мають/можуть мати культурну, історичну, наукову, художню цінність та підлягають зберіганню.

Об'єктами дослідження у сфері захисту суспільної моралі може бути тільки візуальна та візуально-звукова інформація: відео, аудіовізуальна інформація, зображення, у тому числі фіксовані публічні дії з відтворенням сексуальних сцен. Такі твори можуть бути виконані з різних матеріалів, а також зафіксовані на будь-яких носіях (паперових, магнітних і кінострічках, електронних та ін.).

Дослідження здійснюється тільки в разі наявності об'єкта або надання безперешкодного доступу до об'єкта.

Основні експертні завдання:

- здійснення атрибуції твору (встановлення автора твору, періоду створення роботи, її належності до певної школи або майстерні тощо);
- визначення художнього рівня, історичного значення, культурної цінності та стану збереження твору;
- встановлення автентичності об'єкта; визначення якісних змін, що відбувалися з об'єктом у процесі його використання: установлення факту реставраційних втручань, довільних вилучень (утрат), доповнень, інших переробок, яких зазнав об'єкт;
- визначення орієнтовної вартості твору;
- визначення факту відповідності твору або продукції вимогам законодавства про захист суспільної моралі.

Неруйнівні інструментальні методи дослідження:

- фотографічно-вимірювальний метод;
- мікроскопічний метод;
- дослідження в ультрафіолетових променях (УФ-променях);
- дослідження в інфрачервоних променях (ІК);
- рентгенографічний аналіз
- рентгенофлуоресцентний спектральний аналіз.

Порядок проведення мистецтвознавчої експертизи

Організація проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ регулюється Інструкцією, що була затверджена наказом МВС від 17.07.2017 № 591, який було зареєстровано в Міністерстві юстиції від 18.08.2017 № 1024/30892.

Складається з таких етапів:

- попереднє дослідження, де експерт повинен з'ясувати мету дослідження; зробити оцінку представлених у розпорядження судового експерта матеріалів з точки зору достатності для вирішення поставлених питань; сформулювати загальну уяву про об'єкти дослідження, явища, події, їхні ознаки; побудувати гіпотезу; спланувати експертне дослідження;

- роздільне дослідження, на цьому етапі завдання експерта всебічно і повно вивчити властивості та ознаки досліджуваних об'єктів, провести атрибуцію (ідентифікацію) об'єктів, сформулювати проміжний висновок;

- експертний експеримент, завдання цього етапу: встановлення механізму слідоутворення, взаємодії певних частин механізмів – об'єктів дослідження, виявлення причинного зв'язку між певними явищами, процесами, отримання зразків для порівняльного дослідження.

- порівняльне дослідження: – на цьому етапі експерт повинен встановити ознаки подібності (тотожності) та (або) розбіжності (відмінності) об'єктів дослідження та відповідних процесів;

- оцінка результатів експертного дослідження та оформлення результатів експертного дослідження – на цьому етапі експерт робить комплексну оцінку результатів проведеного експертного дослідження, наукове обґрунтування походження встановлених ознак, формулює висновки;

Залежно від виду завдань, які вирішуються експертним дослідженням, стадія експертного експерименту може бути відсутня.

Крім того, в методиці приділена увага формі висновку. Висновок може бути:

Категоричний позитивний чи негативний висновок

Категорично позитивний висновок – встановлені загальні та окремі ознаки, що збігаються, повинні бути суттєві, стійкі та утворювати індивідуальну сукупність, достатню для формулювання висновку.

У разі наявності ознак, що відрізняються, потрібно пояснити природу їх походження. Якщо хоча б одна ознака, яка відрізняється, не може бути пояснена, то висновок не можна вважати категоричним.

Категоричний негативний висновок – встановлені загальні та окремі ознаки, які відрізняються, повинні бути суттєвими та стійкими. Ознаки, що збігаються (якщо такі є), повинні бути пояснені, з точки зору природи їх походження.

Ймовірний позитивний чи негативний висновок

Ймовірний позитивний висновок – встановлені загальні та окремі ознаки складають сукупність, яка близька до індивідуальної, але: виявлена сукупність утворена ознаками, ідентифікаційна значущість яких відносно висока, та їх обсяг не достатній для ідентифікації; сукупність утворена великою кількістю ознак, що збігаються, та ідентифікаційна значущість їх невисока, тобто серед них переважають ознаки, які часто зустрічаються; виявлена сукупність ознак, що збігається має більш вагоме значення, ніж ознаки, що відрізняються.

Ймовірний негативний висновок – встановлені загальні та окремі ознаки, які є відмінними, нестійкими, незначними та нечисленними. Разом з тим, загальні та окремі ознаки, що збігаються, складають сукупність, природу походження якої не можна встановити та пояснити з достатньою достовірністю та повнотою, при цьому ознаки, що відрізняються, мають більш вагоме значення.

Висновок про неможливість вирішення питання

Висновок про неможливість вирішення питання – кількість та ідентифікаційна значущість виявлених загальних та окремих ознак недостатня для обґрунтування іншого висновку.

Оцінка встановлених ознак може бути розпочата як з ознак, що збігаються, так і з ознак, що відрізняються.

Структура висновку експерта (експертного дослідження)

Висновок експерта (експертне дослідження) складається з трьох частин:

- вступної,
- дослідницької
- висновків – відповідей на поставлені запитання.

Вимоги до структури прописані в різних нормативних документах та можуть відрізнятися відповідно до інструкцій різних установ, що займаються експертною діяльністю.

До складу методики входять Додатки, які мають велике прикладне значення. Додатки сформовані за специфічними групами, в які входять найпоширеніші об'єкти дослідження: живопис, іконографія, нумізматики, фалеристика, декоративно-прикладне мистецтво та інші.

Додатки містять систематизований та уніфікований підхід до дослідження даної категорії об'єктів, а саме описову частину. Етапи спеціальних досліджень технік та технологій виготовлення, визначення оригіналу/підробки, які могли би

містити конфіденційну інформацію, в даній Методиці відсутні та плануються випускатися окремими методиками (методичними рекомендаціями).

Методика отримала позитивні рецензії від кандидата мистецтвознавства, доцента кафедри історії і теорії Львівської національної академії мистецтв Кравченко М.Я. та доктора історичних наук, професора, завідувача кафедри мистецтвознавчої експертизи Національної АККМ Карпова В.В. Пройшла апробацію в територіальних підрозділах Експертної служби. Додатки за напрямами направлялися вузькопрофільним науковцям в музеї України та отримали позитивні відгуки. Була затверджена Рішенням координаційної ради з проблем судової експертизи при МЮ від 18.01.2019. Занесена до реєстру методик проведення судових експертиз. Реєстраційний номер 15.1.13.

Сподіваємося, що Методика забезпечить єдиний підхід щодо проведення та оформлення результатів експертного мистецтвознавчого дослідження. Вона розрахована для роботи експертів-мистецтвознавців різних установ та підготовки молодих спеціалістів.

Список використаної літератури

1. «Методика мистецтвознавчої експертизи (Загальна частина)» / [Новікова К.В., Міщенко І.І., Солодовніков І.В. та ін.], – К. : ДНДЕКЦ МВС України, 2019. – 73 с.).
2. Наказ ДНДЕКЦ МВС України від 17.07.2017 № 591 «Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 18.08.2017 за № 1024/30892 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17>.